

Zmiany polityki publicznej jako efekt paniki moralnej wokół przypadków pedofilii wśród duchownych w Polsce

Strupiechowska, Monika

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Strupiechowska, M. (2020). Zmiany polityki publicznej jako efekt paniki moralnej wokół przypadków pedofilii wśród duchownych w Polsce. *Studia z Polityki Publicznej / Public Policy Studies*, 7(3), 65-82. <https://doi.org/10.33119/KSzPP/2020.3.4>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY Lizenz (Namensnennung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY Licence (Attribution). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

*Monika Strupiechowska*¹

Zmiany polityki publicznej jako efekt paniki moralnej wokół przypadków pedofilii wśród duchownych w Polsce

Streszczenie

Artykuł prezentuje wyniki analizy polskiego dyskursu medialnego dotyczącego problemu pedofilii wśród duchownych w latach 2013–2019. Szczególny nacisk położono na składowe procesy określane w naukach społecznych jako panika moralna. W badaniu zastosowano metodę krytycznej analizy dyskursu medialnego i analizę danych zastanych, w tym polityki władz. Omówiono działania interesariuszy zjawiska pedofilii, a także dynamikę działań, które podjęli w obrębie określonych obszarów polityki publicznej. Wyniki badania pozwalają stwierdzić, że w ciągu sześciu lat nastąpiły znaczące przemiany dyskursu – z początkowego wygaszania zainteresowania w merytoryczną walkę o zmiany na poziomie prawnym i instytucjonalnym. W badaniu zaobserwowano wpływ elit symbolicznych na postępujące zmiany percepcji zjawiska. Zauważono także i zbadano dyskursywne praktyki oddalania problemu, poprzez tworzenie nowego wroga w postaci środowisk mniejszości seksualnych.

Słowa kluczowe: panika moralna, analiza dyskursu, pedofilia, polityka publiczna, dyskurs medialny

Kody klasyfikacji JEL: H89, Z19

DOI: 10.33119/KSzPP/2020.3.4

¹ Uniwersytet Warszawski, Instytut Socjologii, e-mail: m.strupiechowska@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0732-1152>

Changes in public policy as a result of the moral panic around the paedophilia cases among the Polish clergy

Abstract

The article presents the results of the analysis of the Polish media discourse on the problem of paedophilia cases and paedophilic acts among the clergy in the years 2013–2019. A particular emphasis in the analysis was placed on the events and components of the process known in social sciences as the moral panic. The study used the method of critical analysis of media discourse (the analysis covered portals known as right-wing, left-wing and liberal) along with the analysis of the existing data. The results of the study show that in Polish society there is a discursive overcoming of the topic of paedophilia and openness to the debate around ways to solve the problem, also on the side of church institutions. Over the past six years, there has been a significant transformation of public discourse on the subject of paedophilia cases of the clergy and postulated ways of solving the problem. The study observed the impact of the symbolic elites – politicians, journalists, members of organizations and people of culture on progressive changes at the level of perception of the phenomenon. During the analysis there was also noticed the process of creating a new enemy in the form of a sexual minority environment and the sexualization of children, which, in the opinion of the examined environments, is expected to increase the scale of paedophilia.

Keywords: moral panic, discourse analysis, paedophilia, public policy, media discourse

JEL Classification Codes: H89, Z19

Przedmiotem artykułu jest proces zmian w regulacjach wybranych dziedzin polityki publicznej, który został uruchomiony na skutek wyłonienia się zjawiska pedofilii wśród duchownych i pojawienia się tzw. paniki moralnej wokół tego zjawiska. Punktem wyjścia jest analiza relacji medialnych, w których występuje opis zjawiska pedofilii wśród kleru. Generalnie media zaczynają wywierać coraz większy wpływ na kształtowanie rozwiązań czy korekt w polityce publicznej. Wywołują one w społeczeństwie silne zainteresowanie określonymi zagadnieniami, nadając niekiedy debacie kształt, który może nie pokrywać się z obiektywnym obrazem rzeczywistości.

W artykule pokazano rozbudowany związek procesu tworzenia polityki publicznej i wywoływania paniki moralnej wokół zagadnienia. Przedstawiono wydarzenia, które doprowadziły do wywołania paniki – wokół ujawnienia pedofilii polskich duchownych w 2013 r. oraz wydarzeń przełomu 2018 i 2019 r., a także porównano ich skutki. Następnie przedstawiono działania aktorów zaangażowanych w wywołanie paniki, a w ich konsekwencji podjęte działania naprawcze. W pierwszym przypadku

(„panika medialna”) – środowisk kościelnych oraz mediów, w drugim („polityka moralna”) – Episkopatu, organizacji pozarządowych i władzy.

Analiza pozwala sądzić, że wywoływanie zjawiska paniki moralnej jest skutecznym narzędziem wywierania nacisku na tworzenie prawnych i instytucjonalnych rozwiązań w danej polityce publicznej. Jednocześnie jedynie panika z 2019 r. przyniosła skutki w postaci zintensyfikowanych działań naprawczych: pociągających za sobą następstwa społeczne i prawne, jak i działań fasadowych (ochrona wizerunku instytucji).

Panika moralna wokół pedofilii wśród duchownych uwidacznia, że kształtowanie polityki publicznej jest rezultatem uwikłania w funkcjonowanie sieci grup interesu oraz upolitycznienia pewnych zagadnień (Hill, Hupe, 2006: 15). Podczas gdy idealna polityka publiczna ma z zasady obejmować środki i ramy celowych decyzji używanych przez rząd do rozwiązywania problemów w sposób pożądaný i zaplanowany (Bekkers, Fenger, Scholten, 2017: 9), w analizowanym przypadku dochodzi do kształtowania zmian zgodnie z modelem, który Cohran i Malone (2014) nazywają elitystycznym. Zmiany, o ile się pojawiają, najczęściej są niewielkie z uwagi na bariery procesów reformatorskich – interesy elit.

Metoda badawcza

W badaniu zastosowano metodę krytycznej analizy dyskursu medialnego w czołowych polskich tytułach zaangażowanych w debatę wokół pedofilii. Odtworzono strategię dyskursywną uważniania i nieważniania zjawiska (Czyżewski i in., 1991). Zaobserwowano charakterystyczny podział dyskursu na prawicowy, dokonujący odwrócenia retoryki w postrzeganiu problemu szerzej niż pedofilia duchownych (głównie portale „Do Rzeczy”, „Sieci”, „wPolityce.pl”, „Nasz Dziennik”, „Gość”) oraz lewicowy i liberalny, skupiający się na penalizacji zjawiska („Gazeta Wyborcza”, „Onet.pl”, „Krytyka Polityczna”, „Polityka”, „Newsweek”, „Tygodnik Powszechny”).

Zbadano także towarzyszące artykułom komentarze i wpisy w mediach społecznościowych. Przeanalizowano projekty ustaw i instytucjonalne propozycje rozwiązań, a także stanowiska i działania instytucji kościelnych oraz środowisk zajmujących się rzecznictwem interesów ofiar. W badaniu położono szczególny nacisk na odtworzenie strategii dyskursywnych, stosowanych przez media prawicowe oraz lewicowe i liberalne. Z jednej strony budują one obraz zjawiska pedofilii oraz poczucia zagrożenia bezczynnością instytucji państwowych i kościelnych, z drugiej chronią wizerunek Kościoła poprzez tworzenie wroga społecznego – środowisk zagrażających tradycyjnym wartościom.

Analizie poddano środki i formy argumentacji, sposoby odwoływania się do przyjętych przez środowiska schematów argumentacji i pakietów wartości oraz metody radzenia sobie z problemem ich niewspółmierności w obliczu sytuacji społeczno-politycznej. Zbadano ponadto, jak zainteresowanie medialne przekłada się na tworzenie presji kształtowania polityki publicznej oraz sam proces zmian.

Zjawisko paniki moralnej

Panika moralna wybucha wokół dewiacji, które w okresie „spokoju” stanowią nieodłączny element życia społecznego – z jednej strony niemożliwy do wyeliminowania, z drugiej spełniający funkcję integrującą i konstytuującą ład społeczny (Durkheim, 2000). Zjawisko pedofilii wyczerpuje społeczną i prawną definicję dewiacji. W odbiorze niektórych środowisk zagraża podstawowym wartościom polskiego społeczeństwa, m.in. dobrostanowi dzieci, godząc w sam wizerunek instytucji Kościoła.

Podwyższone zainteresowanie mediów tematem pedofilii duchownych ma znamiona paniki moralnej, o czym świadczy charakterystyczny dla zjawiska proces pierwotnej i wtórnej dewiacji. Pierwsza występuje, gdy jednostka złamie reguły – dopuści się czynów pedofilnych². Jednak dopiero dewiacja wtórna – reakcja społeczeństwa na czyn – rozpoczyna proces stygmatyzowania (Lemert, 1967: V). Do momentu uznania wydarzenia za dewiację i ustanowienia go przedmiotem społecznego zainteresowania nie jest ono postrzegane jako niepokojące czy rozszerzane w znaczący trend. Pedofilia staje się ważnym tematem na poziomie opinii publicznej także wówczas, gdy samej dewiacji towarzyszy element uwikłania w zjawisko elit symbolicznych.

W procesie wywoływania paniki moralnej niezbędna jest możliwość wskazania „ludowego diabła” (*folks devil*), łatwego do zidentyfikowania aktora uosabiającego społeczny niepokój (Cohen, 2002). Pedofilia klerykalna jest tym łatwiejsza do etykietowania, że dochodzi do rozpoznania grupy poprzez znaczące elementy: przynależność do ekskluzywnej wspólnoty oraz płynące z niej zaufanie i szacunek. Ważną rolę w wywoływaniu i podtrzymywaniu zjawiska odgrywają także „moralni eksperci” wpływający na ogólną definicję ważności problemu i postulujący jego rozwiązanie. W analizowanych przypadkach rolę tę przyjmuje środowisko lewicowe i liberalne, również w samych instytucjach i mediach kościelnych.

² Czyny pedofilne, czyli wykorzystanie dziecka poniżej 15. r.ż. przez osobę dorosłą lub starszą od ofiary o 5 lat nie są dokonywane jedynie przez pedofilów, ale też jako zastępczy sposób realizacji potrzeb seksualnych (Łucka, Dziemian, 2014).

Panika moralna wokół pedofilii duchownych – „panika medialna” w 2013 r.

Świadomość istnienia pedofilii wśród osób duchownych istnieje w debacie publicznej od dłuższego czasu, jednak przed 2013 r. pedofilia (także niezwiązana w dyskursie medialnym z Kościołem) nie wywołała paniki moralnej³. Samo zjawisko odzwierciedla charakterystyczną cechę paniki moralnej – elementem konstytuującym jej istnienie jest społeczna świadomość dewiacji. Kościół katolicki w tym czasie odbierany był jako jednolita instytucja, a same działania piętnujące nieprawidłowości pojawiające się w jego strukturach – jako lewicowy atak na wiarę i instytucję Kościoła (Wprost, 2013). Ponadto temat nie miał z jednej strony potencjału politycznego (zarówno pod rządami Akcji Wyborczej Solidarność (AWS), jak i po wygranych przez lewicę w 2001 r. wyborach), z drugiej polityka wobec zjawiska miała przed sobą dopiero fazę instytucjonalizacji, w której Kościół przyjmuje istnienie problemu i opracowuje jego rozwiązanie.

Medialne relacje dotyczące pedofilii z okresu 2004–2013 nie tworzą charakterystycznej dla paniki moralnej sekwencji. Stanowią serię niepokojących doniesień o jednostkowych przypadkach. To z kolei pozwalało budować narrację Kościoła wokół niewielkiej skali zjawiska, zwłaszcza w odniesieniu do innych krajów, w których temat pedofilii był w tym czasie poruszany⁴. Brak instytucjonalnej reakcji na nieprawidłowości, zainicjowanej przez władze kościelne (Watykan, Episkopat) stał się w 2013 r. przedmiotem debaty związanej z pedofilią polskich duchownych na Dominikanie. W tym czasie w dyskursie medialnym pojawiło się zagadnienie odnowy Kościoła, walki z pedofilią oraz zapowiedzi jej bezwzględного ujawniania, związane z początkiem pontyfikatu papieża Franciszka (marzec 2013 r.). O tabuizacji tematu pedofilii duchownych w analizowanym okresie świadczy również wypowiedź papieża Benedykta XVI dotycząca „brudu” w Kościele⁵ (Stasik, 2016), która pojawiła się dopiero w 2016 r.

Wobec jednostek bądź grup inicjujących panikę moralną Cohen używa pojęcia *cause célèbre*, popularnego przypadku, zapoczątkowującego zainteresowanie społeczne

³ Pierwszy przypadek doniesień na temat molestowania seksualnego nieletnich przez osobę duchowną miał miejsce w 2001 r. za sprawą dziennikarskiego śledztwa, dotyczącego proboszcza z podkarpackiej Tylawy (Bujara, Froń, 2001). Artykuł nie wywołał w tym czasie szerokiego zainteresowania społecznego.

⁴ Znamienne jest, że dyskusja wokół tematu molestowania seminarzystów przez abpa Paetza (a więc nie bezpośrednio pedofilii, a przestępstw seksualnych duchownych) toczyła się w kontekście wieloletniego lekceważenia doniesień i współpracy hierarchy ze Służbami Bezpieczeństwa (Wysocka, 2007).

⁵ Emerytowany papież rozumie pod tym terminem pedofilię, homoseksualizm duchownych oraz zepsucie moralne, które nastąpiło po 1968 r.

i medialne. Na jego podstawie określa się podobne wydarzenia znamionujące szerszy trend (Cohen, 2002: XI). O wydarzeniu inicjującym można mówić w kontekście oskarżeń o kontakty z nieletnimi oraz posiadanie dziecięcej pornografii wobec księdza Gila, o którego skłonnościach kuria miała wiedzieć już w 2006 r. Od 2013 r. wobec zawieszono księdza toczyło się postępowanie, w wyniku którego został on w 2015 r. skazany na 7 lat pozbawienia wolności.

W tym samym czasie podobne oskarżenia wystosowano wobec abp. Wesołowskiego, wówczas pracownika watykańskiej służby dyplomatycznej. Po wysłaniu do Watykanu w lipcu 2013 r. dossier z zarzutami sprawą zajął się watykański Sekretariat Stanu, a papież podjął decyzję o odwołaniu hierarchy. Do polskiej prokuratury trafiły dokumenty związane z prowadzoną na Dominikanie sprawą, jednak z uwagi na posiadanie immunitetu dyplomatycznego nuncjusz nie mógł być ekstradowany na wniosek polskiej prokuratury, ograniczona była także odpowiedzialność prawna duchownego. Arcybiskup zmarł przed zakończeniem procesu. W debacie medialnej pojawia się w kontekście krytyki opieszałości prokuratury w sprawie pedofilii duchownych (por. Dzierżanowski, 2014).

Zjawisko pedofilii klerykalnej stanowiło w społecznej percepcji problem jeszcze przed wydarzeniem inicjującym. W 2013 r. pedofilia osób duchownych i związanych z Kościołem znajdowała się na pierwszym miejscu wśród tych problemów, z którymi Kościół sobie nie radzi (43% wskazań; CBOS, 2013: 2). Homoseksualizm duchownych, znaczący dyskursywnie wątek wydarzeń, znalazł się na drugim miejscu (29% respondentów), za nim zaangażowanie polityczne Kościoła (28%). Zjawiska te są jednostkowe, jednak w opinii społecznej odbierane jako bulwersujące i niebezpieczne – dotyczą grupy, która w opinii społecznej powinna stać na straży moralności.

Z perspektywy analizy problemu ważna jest polityka kulturalna danego regionu (*cultural politics*), która sprawia, że wierzenia i przekonania danej grupy są dystrybuowane na całe społeczeństwo (Ben-Yehuda, Goode, 2009: 30–31). Analiza dyskursu medialnego wskazuje, że wraz z pojawieniem się tematów dotyczących kontrowersji wokół Kościoła (także oficjalnych stanowisk Konferencji Episkopatu Polski; KEP) wzrasta liczba wypowiedzi, nierzadko silnie nacechowanych emocjonalnie. Hejt towarzyszący relacjom medialnym, oparcie dyskusji na emocjach i dostępnych jedynie szczytkowych danych powodują, że problem nie wchodzi w fazę instytucjonalizacji, tym samym nie dochodzi do jego rozwiązania. Reakcją mediów staje się merkantylizacja emocji w postaci kolejnych artykułów. Analizowane doniesienia medialne, w zestawieniu z wynikami badań opinii publicznej, wskazują na świadomość problemu, przy jednoczesnym braku medialnej i politycznej mocy do zmiany.

Działania aktorów kościelnych w efekcie paniki moralnej

Zakłada się, że do wybuchu paniki moralnej wystarczają doniesienia o dewiacji, jednak do jej podtrzymania niezbędny jest jednolity głos społeczeństwa. Problemem związanym z obecnością tematu w dyskursie medialnym jest transformacja doniesień w atrakcyjne dla odbiorcy zagadnienie, bez jednoczesnej próby rozwiązania systemowego problemu. Uwaga medialna skupiona była głównie na sensacyjnej stronie zjawiska⁶, w mniejszym stopniu na doprowadzenie do rozwiązania sprawy poprzez informowanie opinii publicznej o dalszych losach osób prawomocnie skazanych oraz tworzenia presji na instytucje kościelne w kwestii obowiązku udzielania takich informacji (Wójcik, 2014)⁷.

Konsekwencje pierwszej paniki wokół pedofilii były nieznaczne. W czerwcu 2013 r. KEP powołała Centrum Ochrony Dziecka (COD) oraz ustanowiła delegatów ds. ochrony młodzieży. Według danych COD delegatów w maju 2018 r. nie miała prawie połowa diecezji, jedynie w 18 podane było imię i nazwisko oraz adres kontaktowy (COD, 2018).

W stanowisku KEP z października 2013 r. (KEP, 2013) można odczytać dwie charakterystyczne dla głosu Kościoła kwestie: przerzucanie winy na media i kulturę w zakresie demoralizacji poprzez ukazywanie „praktycznej instrukcji zachowań pedofilskich” (Wprost, 2013a) oraz podkreślanie, że problem pedofilii nie dotyczy jedynie Kościoła („Przestępstwa dokonywane na tym tle przez duchownych stanowią prawdopodobnie niewielki promień”; Przeciszewski, Studnicki, 2019). Potępienie czynów jednostek przy negowaniu odpowiedzialności instytucji rozumiano jako oczyszczenie kleru z negatywnych opinii (retoryka: „winna jest jednostka, a nie instytucja”). Wskazywano, że za pedofilię odpowiedzialne są: gender i edukacja seksualna, liberalne środowiska oraz homoseksualizm (Dudała, 2013).

⁶ Przedmiotem zainteresowania były nośne wypowiedzi hierarchów, debaty dotyczące niewielkiej skali zjawiska (por. Deon, 2013). Część mediów prawicowych traktowała ujawnianie przypadków pedofilii jako celowe punktowanie słabości Kościoła przy pomijaniu jego zasług (Niesłuchowska, 2013). W tym czasie w opiniach kleru pojawiały się głosy o winie „niezdrowych relacji” rodzinnych, wyborze dziecka czy niesłusznej presji wywieranej na kler w kwestii donoszenia o pedofilii. Odwołano także kanclerza kurii w konsekwencji jego wypowiedzi o podlegającym interpretacji znaczeniu „innych czynności seksualnych”.

⁷ Podczas gdy w przypadku pedofilii osób świeckich istnieją publiczne bazy pozwalające sprawdzić status karalności danej osoby (od 1 stycznia 2018 r. część danych dotycząca najcięższych przestępstw jest jawna), w przypadku duchownych informacje odnośnie do miejsca pobytu lub pełnionej posługi są często niemożliwe do zweryfikowania, w praktyce zakaz pracy z dziećmi bywa łamany.

Polityka medialna wokół pedofilii duchownych

Problem zmian w polityce publicznej odzwierciedla dyskursywny spór „o skalę”. O ile społeczeństwo zgadza się z definicją problemu toczącego Kościół czy z samym faktem jego istnienia, gdy zjawisko dotyczy konkretnych osób, często dochodzi do obrony duchownego, nawet w przypadku potwierdzonych zarzutów⁸ czy wiedzy kurii o nadużyciach. Zwiększone zainteresowanie uruchomiło charakterystyczną dla paniki moralnej spiralę wzmacniania dewiacji (Cohen, 2002: 8) oraz nadawania znaczenia określonym wydarzeniom, tworząc wrażenie wzrostu częstości występowania dewiacji (Hall et al., 1978: 223). Znalazło to wyraz w rozszerzaniu zjawiska pedofilii na wszelkie dewiacje i nieprawidłowości wśród osób duchownych⁹. W sychłkowej fazie paniki media informowały o konsekwencjach prawnych wobec księży dopuszczających się czynów pedofilnych, tworząc wrażenie nadchodzącej zmiany (instytucjonalizacji zjawiska).

W procesie nadawania społecznego znaczenia określonemu problemowi i indukowaniu społecznej zmiany niezbędne jest zaznaczenie jego ważności w trzech grupach:

- na poziomie władzy,
- w agendzie mediów oraz
- w przekonaniach dystrybuowanych na opinię publiczną (Hall et al., 1978).

Panika moralna wokół pedofilii klerykałnej nie zyskała określonego znaczenia na wszystkich wskazanych poziomach. W tym czasie władza nie postrzegała walki z Kościołem w kategoriach korzyści politycznych. Problem był komunikowany przez media w sposób zgodny z regułami środowisk odbiorców, jednak nie towarzyszył mu komponent emocjonalny, sprawiający, że wydarzenie uważane jest za istotne (Dearing, Rogers, 1996: 78). Medialna uwaga przekierowana została na tworzące szerokie możliwości definicyjne zagrożenie ideologią gender. Panika nie skutkowała pożądanymi zmianami na poziomie polityki publicznej, a jedynym jej rezultatem na poziomie społecznym było uczulenie jednostek na zjawisko oraz skupienie uwagi mediów na procesach karnych dotyczących osób duchownych.

⁸ Skazany na 8,5 roku pozbawienia wolności ksiądz ze Szczuków broniony był przez parafian, media prawicowe pisały w tym kontekście o zbyt surowych wyrokach.

⁹ W kwietniu 2014 r. nagłośniona została sprawa siostry Bernadetty z Rybnika (Kopińska, 2014), która w prowadzonym przez siebie ośrodku nie reagowała na akty przemocy i molestowania wychowanków, w połowie stycznia 2015 r. pojawiła się sprawa księdza z Wiciny, który podczas lekcji religii miał dokonać symulacji czynności seksualnych. W obu przypadkach pojawia się element powątpiewania w prawdziwość relacji dzieci i piętnowania „prób kreowania afery”.

Panika moralna wokół pedofilii klerykalnej w 2019 r. oraz towarzysząca jej „polityka moralna”

Sytuacja z końca 2018 r. prezentuje odmienny model zaniepokojenia społecznego – jej wybuch poprzedzony został przygotowaniem jednostek na poziomie politycznym, społecznym i kulturowym. Doszło do niej m.in. z powodu rosnącej polaryzacji społecznej na poziomie światopoglądowym, czemu sprzyjał podział sfery politycznej, także według stosunku do rozdziału państwa i Kościoła. Nagłośnienie tematu pedofilii i działania piętnujące wszelkie, niezależnie od środowiska, przejawy nadużyć wobec osób poniżej 15. r.ż. stanowiły w tym czasie realizację interesu politycznego opozycji i partii rządzącej.

O ile panika z 2013 r. wygasła poprzez brak dyskursywnej gotowości do dyskusji, w 2019 r. obie strony dysponowały zapleczem eksperckim i gotowością do debaty. To właśnie zaangażowanie społeczne (nieobecne w 2013 r., dodatkowo rozszerzone o element narastającego konfliktu władzy i obywateli) w dużej mierze przesądziło o powodzeniu paniki i zakorzenieniu ważności tematu w świadomości społecznej. W sierpniu 2018 r., inspirując się podobnymi działaniami w Irlandii pod hasłem *Baby Shoes Remember*, aktywiści zawiesili na bramach polskich kościołów dziecięce buciki. W październiku 2018 r. z inicjatywy Fundacji „Nie lękajcie się” powstała kościelna mapa pedofilii (KMP, 2018) działająca na zasadzie crowdmappingu (każdy mógł zgłosić przypadek molestowania przez osobę związaną z Kościołem, zgłoszenia pojawiały się na mapie w formie „pinezek”). Element wizualizacji danych pozwolił ukazać rozmiary procederu i jego powszechność, falsyfikując argument o znikomej skali zjawiska.

Ważnym elementem zaniepokojenia było pojawienie się oskarżeń pod adresem osoby cieszącej się społecznym uznaniem (komponent emocjonalny). W grudniu 2018 r. opublikowany został reportaż Bożeny Aksamit (2018) dotyczący czynów pedofilnych prałata Jankowskiego. W marcu 2019 r. pomnik prałata został przewrócony przez aktywistów, a na nim położono komżę ministrancką oraz dziecięcą bieliznę.

Drugim najważniejszym elementem wyzwalającym społeczne zaniepokojenie była premiera dokumentu braci Sekielskich *Tylko nie mów nikomu*, efektu dziennikarskiego śledztwa o przypadkach wykorzystywania seksualnego nieletnich przez duchownych (maj 2019 r. – Sekielski, 2019). Doszło do wzrostu zainteresowania tematem pedofilii klerykalnej, pojawienia się licznych odwołań do filmu oraz oświadczeń: politycznych, dotyczących zaostrenia prawa karnego i bezwzględnej walki z pedofilią¹⁰ (Woźnicki,

¹⁰ Zmiany w Kodeksie karnym związane z zaostreniem kar za obcowanie z małoletnim objęły także zmiany niezwiązane bezpośrednio z art. 200 kk, jak modyfikacja katalogu kar (m.in. podniesienie górnej

2019); oraz hierarchów kościelnych, przeprasających, zobowiązujących się doprowadzić do rozwiązania problemu (Deon, 2019) lub unikających tematu (Goczał, 2019).

Zaangażowane w tworzenie polityki publicznej grupy interesu, poprzez lobbowanie za konkretnymi rozwiązaniami, wpływają na zakres konfliktu. Błędem w tym przypadku byłoby zakładanie, że przedstawiciele grupy dążą do realizacji dobra publicznego i szerokich interesów społecznych (Cochran, Malone, 2014: 11–12). Pozostając ze sobą w konflikcie, mają sprzeczne wizje rzeczywistości społecznej. Podział społeczeństwa wpływa na rosnące zaangażowanie i pojawienie się większej liczby interesariuszy tworzących presję zmiany (Mooney, 1999), ale także czerpiących profity z atmosfery podwyższonego zaniepokojenia (Hawdon, 2001). Chociaż panika dotyczyła pedofilii, w dyskursie publicznym prowadzone były dwa nurty aktywnej polityki: mający na celu stworzenie ram prawnych i instytucjonalnych wykrywania i karania czynów pedofilnych, drugi – skierowany przeciwko „lewicowej ideologii” oraz seksualizacji dzieci.

Działania elit – aktorów kościelnych i pozarządowych

Reakcję przedstawicieli Kościoła można uznać za niejednoznaczną (Gruca, 2019). Podczas gdy wielu zauważało problem i wzywało do zmian, nieograniczających się jedynie do przeprosin (Przeciszewski, Zajac, 2019), liczni, w tym papież senior, nie zauważali problemu, powielając wcześniejszą narrację o wpływie „złych ideologii” i upadku moralności w społeczeństwie.

Ujawnił się także problem braku rozwiązań, które umożliwiłyby przeprowadzenie śledztwa przez prokuraturę w sprawie czynów osoby duchownej. W przypadku skazania księdza przez sąd kościelny i wydalenia z kapłaństwa kuria nie jest zobowiązana do przekazania dokumentów polskiej prokuraturze, ale Watykanowi. Z kolei tzw. „tajemnica papieska” tworzy sytuację, w której obywatele nie podlegają krajowemu wymiarowi sprawiedliwości.

Kwestia tuszowania pedofilii była jednym z głównych wątków raportu dotyczącego pedofilii klerykalnej w Polsce, przekazanego papieżowi z inicjatywy Fundacji „Nie lękajcie się” w lutym 2019 r. O panice moralnej wokół pedofilii klerykalnej można mówić za J. Hawdonem w kontekście „polityki moralnej” – media i opinia publiczna wysuwają wówczas roszczenia wobec decydentów o rozwiązanie kwestii silnie polaryzującej społeczeństwo.

granicy pozbawienia wolności do 30 lat oraz ograniczenie możliwości zasądzenia grzywny) i wprowadzenie nowych kategorii przestępstw.

Polityka publiczna skierowana przeciwko pedofilii duchownych – aktorzy pozarządowi

W pierwszej fazie zaangażowane grupy interesu postulowały działania publiczne o charakterze aktywnym i represyjnym (Hawdon, 2001). W dyskursie medialnym zaznaczały znaczną skalę problemu i potrzebę jego jak najszybszego wyeliminowania. Służyły temu m.in. wspomniane happeningi oraz piętnowanie postawy hierarchów widocznej w doniesieniach medialnych.

W kolejnym etapie wytworzono zrównoważone podejście między działaniem karnym a naprawczym. Po premierze dokumentu braci Sekielskich Fundacja „Nie lękajcie się” oraz Inicjatywa Ustawodawcza zaproponowały powołanie Komisji Prawdy i Zadośćuczynienia (maj 2019 r.). Miałyby ona wyjaśnić przypadki nadużyć seksualnych ze strony duchownych, zaniechań i zaniedbań instytucji kościelnych i państwowych oraz podejmować działania umożliwiające pociągnięcie do odpowiedzialności winnych nadużyć. Na mocy projektowanej Ustawy wzmocnieniu uległyby także pozycja procesowa poszkodowanych poprzez m.in. udział Komisji w postępowaniach na zasadach podobnych do Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO) czy Rzecznika Praw Dziecka (RPD). Komisja dysponowałaby ponadto dostępem do informacji o sposobach prowadzenia postępowań wyjaśniających przez Kościół i związki wyznaniowe oraz mogłaby żądać udostępnienia dokumentów.

Projekt Ustawy przewidywał zawieszenie przedawnienia w odniesieniu do ścigania nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych oraz szczególną ochronę osób pokrzywdzonych, które ukończyły 15. r.ż. (obecnie procedura przesłuchania powinna odbywać się jedynie raz i przed sądem, dotyczy ona wyłącznie osób, które nie ukończyły 15. r.ż.; FNLS, 2019). W wyniku nieprawidłowości finansowych ze strony prezesa Fundacji, Marka Lisińskiego, we wrześniu 2019 r. Rada podjęła decyzję o rozwiązaniu Fundacji, tym samym zawieszeniu uległa Inicjatywa Ustawodawcza.

Kontrpolityka publiczna środowisk kościelnych i prawniczych

W tym samym czasie Komitet Inicjatywy Ustawodawczej „Stop pedofilii” (założony przez Instytut Ordo Iuris) przyjął podobne działania – happeningi odnoszące się do związku pedofilii i homoseksualizmu. Środowiska kościelne i media prawnicze wskazywały na znikomą liczbę księży odsiadujących wyroki za czyny pedofilne

w latach 1990–2018 w porównaniu z przedstawicielami innych zawodów¹¹. Tworzono doraźne rozwiązania naprawcze, mające zapobiegać szkodliwym skutkom zjawiska. W maju 2019 r. 43 diecezje zamieściły na stronach internetowych informacje kontaktowe do delegatów zajmujących się wyjaśnianiem przypadków pedofilii¹². W czerwcu 2019 r. przy okazji wizyty w Polsce abp. Scicluny¹³ opracowano wdrażanie w świetle obowiązującego w Polsce prawa papieskich dokumentów dotyczących przeciwdziałania i wyjaśniania przypadków nadużyć seksualnych (Augustyn, 2019).

Ostatnia retoryka, „naprawcza”, następuje w końcowej fazie paniki, która ma charakter wygaszający (Hawdon, 2001). Grupy interesu dążące do przeforsowania określonej wizji rzeczywistości mają tym większe powodzenie realizacji działań, im większy jest ich wpływ na władzę i im bardziej ich stanowisko jest legitymizowane w ramach polityki rządowej. W tej retoryce sytuacja „jednogłosu” ułatwia wprowadzanie zmian poprzez wysuwanie argumentu „wyższej konieczności”. W stanowisku przedstawicieli Kościoła uwidaczniała się logika przerzucenia odpowiedzialności za nieprawidłowości w ramach własnej instytucji na działania innych aktorów. Podkreślano zjawisko stygmatyzacji Kościoła, w kontrze poddając krytyce „program seksualizacji dzieci”, czego przejawem miała być karta LGBT+ (ang. Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender; lesbijki, geje, osoby biseksualne i transpłciowe).

Aktorzy kościelni zauważyli zagadnienie braku edukacji seminarzystów w kwestii procedur radzenia sobie z problemami w pracy z dziećmi (wcześniej podkreślano obecność takiej edukacji) oraz wskazywali na potrzebę rozeznania dojrzałości psychoseksualnej i ewentualnych zaburzeń kandydatów do seminariów¹⁴. W październiku 2019 r. KEP podjęła decyzję o utworzeniu Fundacji Świętego Józefa, zapewniającej m.in. pomoc psychologiczną i pedagogiczną ofiarom pedofilii, co stanowić ma gest solidarności z ofiarami (KEP, 2019). Instytucja rozpoczęła swoją działalność w marcu 2020. Jak zaznaczono w komunikacie, w kompetencjach Fundacji nie znajduje się wypłata odszkodowań, co zgodne jest z kościelną retoryką odpowiedzialności jednostki, a nie instytucji.

¹¹ Według danych Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego oraz Ministerstwa Sprawiedliwości (Niedziela, 2019) duchowni stanowią 0,3 proc. skazanych przez sądy oraz 0,88 proc. wśród ukaranych przez państwo i sądy kościelne. Jednocześnie w dyskursie podkreślano, że w interpretacji Kościoła małoletnim jest osoba poniżej 18. r.ż., stąd liczba kar ze strony sądów kościelnych jest wyższa od liczby skazanych przez sądy powszechne.

¹² Pozorność działania i konflikt interesów ujawniają się w przypadku, gdy delegat jest jednocześnie rzecznikiem kurii (Goc, 2018).

¹³ Wizyta związana była z przypadkami tuszowania przez krajowe episkopaty przestępstw seksualnych popełnianych przez duchownych.

¹⁴ W 2005 r. Watykan wydał instrukcję w sprawie rozeznawania powołania u osób o skłonnościach homoseksualnych, wchodzącą w skład Magisterium Kościoła Katolickiego (KEK, 2005). Retoryka łączenia pedofilii klerykalnej z homoseksualizmem duchownych pozwala aktorom kościelnym na przesunięcie odpowiedzialności na środowiska zewnętrzne – „ideologię” LGBT czy szerzej grupy lewicowe.

Mimo przemian społecznych i politycznych sprawa pedofilii klerykalnej pozostaje w Polsce nierozwiązana, a charakterystyczny dla polityki moralnej środowiskowy „jednośles” dotyczy kwestii zagrożenia dzieci seksualizacją i „ideologią LGBT”. W sierpniu 2019 r. do Sejmu trafił obywatelski projekt ustawy, odnoszący się w swoim zamierzeniu do zakazu propagowania bądź pochwalania współżycia seksualnego wśród osób poniżej 18. r.ż. z pomocą środków masowego przekazu bądź wykonywanego zawodu (UST, 2019c). W praktyce, z uwagi na nieprecyzyjne zapisy, projekt zostawia otwartą furtkę interpretacyjną dla wymiaru sprawiedliwości i grup interesu¹⁵.

Polityka publiczna aktorów rządowych

Po stronie rządu pojawił się projekt utworzenia Państwowej Komisji ds. wyjaśniania przypadków nadużyć seksualnych wobec osób poniżej 15. r.ż. (UST, 2019a)¹⁶. W założeniu Ustawa pozwala na szybką reakcję organów państwowych na przypadki nadużyć seksualnych w instytucjach prowadzących działalność edukacyjną, wychowawczą, a także w kościołach i związkach wyznaniowych. Komisja ma ponadto kompetencje w postępowaniu przygotowawczym, sądowym oraz wyjaśniającym. Ustawa rozszerza także istniejący Rejestr Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Mogą znaleźć się w nim osoby nieskazane, jednak uznane za pedofilów.

Rządowe projekty skierowane były na zaostrzenie kar za pedofilię, mimo społecznych i eksperckich głosów podkreślających, że problemem nie jest brak rozwiązań prawnych, ale ich nieprzestrzeganie czy niepodleganie prawu pewnych grup (Matczak, 2019; Siedlecka, 2019)¹⁷. Rząd, po konsultacjach publicznych (maj 2019 r.), skierował do Sejmu projekt Ustawy zaostrzającej kary za czyny pedofilne (obcowanie płciowe z małoletnim poniżej 15. r.ż. miałyby być zagrożone karą pozbawienia wolności od 2 do 15 lat, gdy dziecko miałyby mniej niż 7 lat, kara

¹⁵ Projekt został przekazany w kwietniu 2020 r. do dalszych prac w komisjach. 5 sierpnia 2020 r. odbyło się pierwsze organizacyjne posiedzenie Komisji Nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach.

¹⁶ Projekt Ustawy został zgłoszony z pominięciem konsultacji publicznych, co motywowano „chęcią jak najszybszej pomocy dzieciom”. Ustawa powołująca organ weszła w życie 26 września 2019 r., a jej członkowie zostali powołani 21 maja 2020 r. W lipcu 2020 r. przewodniczącym Komisji został związany z konserwatywną Fundacją Ordo Iuris dr Błażej Kmiecik, co biorąc pod uwagę istniejący spór na osi środowisk walczących z tuszowaniem pedofilii wśród osób duchownych i profil działalności organizacji stanowi kolejną oś sporu i wygasza naprawcze działania polityki publicznej.

¹⁷ Warto podkreślić, że komunikacja działań rządowych mających przeciwdziałać pedofilii zgodna jest z dyskursem prawniczym – karze ma podlegać każdy czyn pedofilny, „niezależnie od roli czy funkcji, jaką dana osoba pełni” (Ziobro, 2019), przez co rozmyciu ulega główna kwestia społecznego zaniepokojenia.

wynosiłaby od 3 do 20 lat) oraz wprowadzającej zakaz sprawowania funkcji związanych z edukacją i wychowaniem przez osoby skazane za przestępstwa na szkodę dzieci (UST, 2019b)¹⁸.

* * *

Powyższa analiza wskazuje na złożoność wpływu paniki moralnej na tworzenie presji przeprowadzenia zmian w omawianej polityce publicznej wobec pedofilii wśród duchownych. Jak wskazuje badanie dyskursu medialnego, powodzenie zmiany zależy w głównej mierze od zajęcia jednolitego stanowiska przez zaangażowane grupy interesu, ich siły społecznej i medialnej presji zmiany. Tej z kolei sprzyja polaryzacja społeczna wokół kwestii światopoglądowych, co wywołuje sytuację ostrego konfliktu i prowadzi najczęściej do znaczących zmian. Analizowany przypadek skutkowałam rozwiązaniami fasadowymi. Jeszcze przed ponownym nagłośnieniem przypadków nadużyć wobec osób małoletnich istniały odpowiednie rozwiązania umożliwiające penalizację oraz procedury wyjaśniania zdarzeń. Powstały one w efekcie społecznego zaniepokojenia nadużyciami z 2013 r. (komunikowane m.in. przez KEP i hierarchów). Działania na poziomie politycznym w większym stopniu dążą do zaspokojenia roszczenia zmian (np. zaostrenie prawa) niż rozwiązania problemu (nieuchronność kary).

Panika moralna wokół nadużyć seksualnych duchownych została, podobnie jak w 2013 r., przetransformowana w zaniepokojenie „wrogimi ideologiami”. W tej kwestii pojawia się niesymetryczność oczekiwań. Z jednej strony przedstawiciele Kościoła wzywają do szacunku do instytucji, okazywania miłosierdzia sprawcom, wzywają ich do nawrócenia i pokuty. Z drugiej odmawiają szacunku oponentom.

Efektom paniki moralnej wokół pedofilii wśród osób duchownych są nie tyle zmiany w regulacjach, ile zmiany w samej instytucji. Polski Kościół wybrał drogę wewnętrznych reform sposobów funkcjonowania po ujawnieniu przypadków czynów pedofilnych. Tym samym stał się sędzią we własnej sprawie, z jednej strony wskazując na wyłączną odpowiedzialność jednostki za czyny, z drugiej często uniemożliwiając prawne wyegzekwowanie tej odpowiedzialności.

¹⁸ Projekt nowelizacji Kodeksu karnego został po uchwaleniu przez Sejm skierowany przez Prezydenta do Trybunału Konstytucyjnego (TK) z uwagi na analizę przebiegu procedury ustawodawczej i decyzję Marszałka Sejmu o procedowaniu nowelizacji w trybie niekodeksowym, a także trzy senackie poprawki wykraczające poza zagadnienie nowelizacji. Rozprawa została przełożona z 14 kwietnia 2020 r. na 9 czerwca 2020 r., a następnie 14 lipca 2020 r. TK orzekł o całkowitej niezgodności projektu noweli „z art. 7 w związku z art. 112 oraz z art. 119 ust. 1 Konstytucji RP” (TK, 2020).

Bibliografia

- Aksamit, B. (2018). Sekret Świętej Brygidy. Dlaczego Kościół przez lata pozwalał księdzu Jankowskiemu wykorzystywać dzieci?. *Gazeta Wyborcza, Duży Format*, 3.12.2018, <http://wyborcza.pl/duzyformat/7,127290,24228640,sekret-swietej-brygidy-dlaczego-kosciol-pozwalal-ksiedzu-jankowskiemu.html> (dostęp: 22.10.2019).
- Augustyn, E. (2019). Proces. *Tygodnik Powszechny*, 30.09.2019, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/proces-160535> (dostęp: 22.10.2019).
- Bekkers, V., Fenger, M., Scholten, P. (2017). *Public Policy in Action: Perspectives on Public Policy Process*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Ben-Yehuda, N., Goode, E. (2009). *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Bujara, M., Froń, M. (2001). Nic złego. *Gazeta Wyborcza*, 129, 4.06.2001: 22.
- CBOS (Centrum Badania Opinii Społecznej) (2013). *O problemach Kościoła w Polsce*, BS/145/2013, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_145_13.PDF (dostęp: 22.10.2019).
- Cochran, C.L., Malone, E.F. (2014). *Public Policy: Perspectives and Choices*. Boulder, CO: Lynner Rienner.
- COD (Centrum Ochrony Dziecka) (2018). *Diecezjalni delegaci*, Centrum Ochrony Dziecka, <https://cod.ignatianum.edu.pl/pomoc/delegaci-diecezjalni.html> (dostęp: 22.10.2019).
- Cohen, S. (2002). *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of Mods and Rockers, 3rd edition*. New York: Routledge Press.
- Czyżewski, M., Dunin, K., Piotrowski, A., *Cudze problemy – o ważności tego co nieważne*. Warszawa: OBS.
- Dearing, J.W. Rogers, E.M. (1996). *Agenda-Setting*. London: SAGE.
- Deon (2013). *Nie znamy skali pedofilii w Kościele w Polsce*. Deon.pl, <https://deon.pl/kosciol/nie-znamy-skali-pedofilii-w-kosciele-w-polsce,226227> (dostęp: 22.10.2019).
- Deon (2019). *Prymas Polak przeprasza po obejrzeniu filmu Tomasza Sekielskiego. „Budzi ból i wstyd”*. Deon.pl, 11.05.2019, <https://deon.pl/kosciol/prymas-polak-przeprasza-po-obejrzeniu-filmu-tomasza-sekielskiego-budzi-bol-i-wstyd,518415> (dostęp: 22.10.2019).
- Dudała, J. (2013). *Pedofile. Ilu wśród nich to geje, a ilu to księża?*, Gość.pl, 30.04.2013, <http://gosc.pl/doc/1539006.Pedofile-Ilu-wsrod-nich-to-geje-a-ilu-to-ksieza> (dostęp: 22.10.2019).
- Durkheim, E. (2000). *Zasady metody socjologicznej*. Warszawa: WN PWN.
- Dzierżanowski, M. (2014). *Test dla państwa i Kościoła*. Wprost.pl, <https://www.wprost.pl/blogi/marcin-dzierzanowski/8003229/test-dla-panstwa-i-kosciola.html> (dostęp: 22.10.2019).
- Fakt (2013). *Seksafera w Kościele. Abp Michalik o pedofilii duchownych: Rodzice też winni*. Fakt.pl, 08.11.2013, <http://www.fakt.pl/abp-michalik-o-pedofilii-duchownych,artykuly,422445,1.html> (dostęp: 22.10.2019).
- FNLS (Fundacja „Nie lękajcie się”) (2019). *Konferencja prasowa w sprawie powołania Komisji Prawdy i Zadośćuczynienia*. Fundacja „Nie lękajcie się”, 20.05.2019, <http://nielekajciesie.org.pl/2019/05/20/konferencja-w-sprawie-powolania-komisji-prawdy-i-zadosuczynienia/> (dostęp: 2.06.2019).

- Goc, A. (2018). Pytajcie biskupów. *Tygodnik Powszechny*, 10.09.2018, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/pytajcie-biskupow-155069> (dostęp: 22.10.2019).
- Goczał, B. (2019). *Reakcja Kościoła na film braci Sekielskich pokazuje strach i oderwanie od rzeczywistości (opinie)*, 20.05.2019, <https://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/tylko-nie-mownikomu-film-reakcja-prymasa-i-arcybiskupow-to-obraz-ludzi-wystraszonych-i-oderwanych-od-rzeczywistosci> (dostęp: 22.10.2019).
- Gruca, R. (2019). *Hipokryzja. Pedofilia wśród księży i układ, który ją kryje*. Warszawa: Wydawnictwo Literackie Muza.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J., Roberts, B. (1978). *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. London: Macmillan Press.
- Hawdon, J.E. (2001). The role of presidential rhetoric in the creation of a moral panic: Reagan, Bush, and the War on Drugs. *Deviant Behavior*, 22: 419–445.
- Hill, M., Hupe, P. (2006). The Three Action Levels of Governance: Re-Framing the Policy Process beyond the Stages Model, w: B.G. Peters, J. Pierre (eds.), *Handbook of Public Policy*. Thousand Oaks: Sage Publications (13–30).
- KEK (Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej) (2005). *Instrukcja Kongregacji Edukacji Katolickiej nt. kryteriów rozeznawania powołania u osób z tendencjami homoseksualnymi ubiegających się o przyjęcie do seminarium i dopuszczenie do święceń*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/kedukacji/instrukcja_homos_04112005.html (dostęp: 22.10.2019).
- KEP (Konferencja Episkopatu Polski) (2013). „Bądźmy wrażliwi na bezpieczeństwo dzieci i młodzieży” – *Stanowisko Konferencji Episkopatu Polski w sprawie ochrony dzieci i młodzieży*. Episkopat.pl, 09.10.2013, <https://episkopat.pl/badzmy-wrazliwi-na-bezpieczenstwo-dzieci-i-mlodziezy-stanowisko-konferencji-episkopatu-polski-w-sprawie-ochrony-dzieci-i-mlodziezy/> (dostęp: 22.10.2019).
- KEP (Konferencja Episkopatu Polski) (2019). *Biskupi podjęli decyzję o powołaniu fundacji wspierającej budowanie skutecznego systemu pomocy dla skrzywdzonych oraz prewencji w Kościele*, 9.10.2019, <https://episkopat.pl/biskupi-powolali-fundacje-wspierajaca-budowanie-skutecznego-systemu-pomocy-dla-skrzywdzonych-oraz-prewencji-w-kosciele/> (dostęp: 22.10.2019).
- KMP (Kościelna mapa pedofilii) (2018). *Kościelna mapa pedofilii*, Google Maps, <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1TI2LZ3--yGVVWd5Jqu0wBi9yZPxKAXNfA&ll=52.23611604436553%2C20.999668321634886&z=14> (dostęp: 2.06.2019).
- Kopińska, J. (2014). Czy Bóg wybaczy siostrze Bernadecie?, *Gazeta Wyborcza, Duży Format*, 10.04.2014, <http://wyborcza.pl/duzyformat/1,137741,15767379.html> (dostęp: 22.10.2019).
- Lemert, E. (1967). *Human Deviance, Social Problems and Social Control*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Łucka, I., Dziemian, A. (2014). Pedofilia – przegląd literatury, ilustracja kazuistyczna, dylematy. *Psychiatria Polska*, 48: 121–134.
- Matczak, M. (2019). Od zaostrzenia kar nie ubędzie pedofilów. *Tygodnik Powszechny*, 20.05.2019, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/od-zaostrzenia-kar-nie-ubedzie-pedofilow-158883> (dostęp: 22.10.2019).

- Mooney, C.Z. (1999). The politics of morality policy: Symposium editor's introduction. *Policy Studies Journal*, 27: 675–680.
- Niedziela (2019). *Duchowni to 0,3 proc. skazanych za wykorzystywanie seksualne małoletnich*, 15.03.2019, <https://www.niedziela.pl/arttykul/41463/Duchowni-to-03-proc-skazanych-za> (dostęp: 22.10.2019).
- Niesłuchowska, A. (2013). *Abp Mieczysław Mokrzycki: to bezceremonialny atak na kapłanów*. WP.pl, 22.11.2013, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,50352,title,Abp-Mieczyslaw-Mokrzycki-to-bezceremonialny-atak-na-kaplanow,wid,16193230,wiadomosc.html> (22.10.2019).
- Przeciszewski, M., Studnicki, P. (2019). *Kościół w Polsce w ochronie dzieci i młodzieży przed przestępstwami wykorzystania seksualnego [analiza]*. Centrum Ochrony Dziecka, <https://cod.ignatianum.edu.pl/component/content/article/11-komentarze/107-ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82-w-polsce-w-ochronie-dzieci-i-m%C5%82odzie%C5%BCy-przed-przest%C4%99pstwami-wykorzystania-seksualnego-analiza.html?Itemid=109> (dostęp: 22.10.2019).
- Przeciszewski, M., Zając, M. (2019). *Prymas dla KAI*, <http://prymaspolski.pl/prymas-dla-kai-2/> (dostęp: 22.10.2019).
- Sekielski, T. (2019). *Tylko nie mów nikomu | dokument Tomasza Sekielskiego*, Youtube.com, 11.05.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=BrUvQ3W3nV4> (dostęp: 22.10.2019).
- Siedlecka, E. (2019). *Żeby ścigać pedofilów (także w Kościele), nie trzeba zaostrzać prawa*. *Polityka*, 13.05.2019, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/od-zaostrzenia-kar-nie-ubedzie-pedofilow-158883> (dostęp: 22.10.2019).
- Stasik, E. (2016). *Benedykt XVI skarży się na „brud” w Kościele katolickim*. *Deutsche Welle*, 8.09.2016, <https://www.dw.com/pl/benedykt-xvi-skar%C5%BCy-si%C4%99-na-brud-w-ko%C5%9Bciele-katolickim/a-19536360> (dostęp: 22.10.2019).
- TK (Trybunał Konstytucyjny) (2020). *Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 lipca 2020 r.*, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20200000647/O/M20200647.pdf> (dostęp: 10.08.2020).
- UST (2019a). *Projekt ustawy o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, wobec małoletniego poniżej lat 15*. Sejm.gov.pl, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-1396-2019/\\$file/8-020-1396-2019.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-1396-2019/$file/8-020-1396-2019.pdf) (dostęp: 22.10.2019).
- UST (2019b). *Projekt ustawy projekt o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*. Sejm.gov.pl, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/996CE307123D03FEC12583FA-0069E8F2/%24File/3451.pdf> (dostęp: 22.10.2019).
- UST (2019c). *Obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*. Sejm.gov.pl, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/4094EBA51C8F3D-31C1258455004AC1BF/%24File/3751.pdf> (dostęp: 22.10.2019).
- Woźnicki, Ł. (2019). *Walka z pedofilią to tylko pretekst: PiS przepycha przez Sejm drakońskie zmiany w kodeksie karnym*. *Wyborcza.pl*, 15.05.2019, <https://wyborcza.pl/7,75398,24788729,walka-z-pedofilia-to-tylko-pretekst-pis-przepycha-przez-sejm.html> (dostęp: 22.10.2019).
- Wójcik, K. (2014). *Książd po wyroku*. *Tygodnik Powszechny*, 25.07.2014, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/ksiazd-po-wyroku-23638> (dostęp: 22.10.2019).

- Wprost (2013). *Biskup o pedofilii: atakuje się księży, bo nie są donosicielami...*, Wprost.pl, 1.11.2013, <https://www.wprost.pl/423381/biskup-o-pedofilii-atakujecie-ksiezy-bo-nie-sa-donosicielami.html> (dostęp: 22.10.2019).
- Wprost (2013a). *Pedofilia? Kościół oskarża media*, Wprost.pl, 9.10.2013, <https://www.wprost.pl/kraj/420093/pedofilia-episkopat-oskarza-media.html> (dostęp: 22.10.2019).
- Wysocka, S. (2007). *Abp Dziwisz ukrywał pedofilskie skandale w Kościele?*. Wp.pl, 22.02.2007, <https://wiadomosci.wp.pl/abp-dziwisz-ukrywal-pedofilskie-skandale-w-kosciele-6037810188280961a> (dostęp: 22.10.2019).
- Ziobro, Z. (2019). Facebook.com, 18.05.2019, <https://www.facebook.com/watch/?v=2184583818520304&extid=JwbdhhNqiiixvn0Yp> (dostęp: 22.10.2019).